

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא

פרשת צו

ארבעת הבנים – משיעבוד לגאולה

השאלות של ארבעת הבנים כתובים במקומות שונים בתורה. ההתבוננות בשאלות של ארבעת הבנים, ובמקומות בתורה בהם הם נאמרות מראות על סדר של יציאה משיעבוד מצרים אל

דבקות בה' ובמצוותיו

שלום לידידינו היקרים!

ההגדה אומרת שעלינו לספר את ההגדה לארבעה סוגים של בנים: חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול. ארבעת הבנים הללו לקוחים מפסוקים מפורשים בתורה, שבהם אנחנו מצווים לספר לבנינו ביציאת מצרים.

אלא שבתורה הסדר של הבנים שונה מהסדר שלהם בהגדה: הבן הרשע מופיע עוד קודם מכת בכורות, כאשר משה רבינו מצווה את בני ישראל לעשות פסח לדורות. "והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם, ואמרתם זבח פסח הוא לה'". אחר כך מופיעים הבן שאינו יודע לשאול והבן התם בפרשיות 'קדש' 'והיה כי יביאך' שבסוף פרשת בא. קודם מופיע הבן שאינו יודע לשאול: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמור בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". אחר כך מגיע גם הבן התם: "והיה כי ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת, ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים". הבן החכם מופיע רק בספר דברים, לפני הכניסה לארץ: "כי ישאלך בנך מחר לאמר מה העדת והחקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם, ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים וכו'".

מדוע בהגדה סדר הבנים הוא שונה מהסדר שלהם בתורה?

מהרשע אל הצדיק

ראשית נבין מהו הסדר של הבנים בתורה. בשבוע הבא, בעזרת ה', נראה למה בהגדה הסדר שלהם משתנה:

ראשית כל נשים לב, שבתורה הבן הרשע הוא הבן הראשון, והבן החכם הוא הבן האחרון, כלומר סדר הבנים בתורה הוא סדר עולה מהרשע אל הצדיק. הסדר הזה מתאים לכך ששאלת הבן הרשע נאמרת עוד בתוך מצרים, לפני מכת בכורות, ולעומת זאת שאלת הבן החכם

נאמרת רק ארבעים שנה אחר כך, כאשר בני ישראל מוכנים לכניסה לארץ, והשיעבוד נעשה כבר זיכרון בלבד.

אם כן, סדר הבנים בתורה הוא לפי היציאה מהשיעבוד: בתחילה עם ישראל עודו מתחת שיעבוד מצרים, עוד לפני שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם. בשלב הזה בני ישראל עדיין שואלים את שאלת הבן הרשע, "מה העבודה הזאת לכם", שכן הם עדיין לא יודעים על בשרם שעבודת ה' יכולה להוציא אותם מהשיעבוד. באיזשהו מקום הם חושבים שגם אם הם באמת יצאו ממצרים לא ישתנה שום דבר, והעולם יישאר מקום לא טוב שכולא את האדם בתוכו, כמו מצרים, ואולי עדיף בכלל להישאר במצרים. לכן שם מופיעה שאלת הבן הרשע.

לאחר מכן באים הבן שאינו יודע לשאול והבן התם. בתחילה, בפרשת 'קדש' משה רבינו מצווה את בני ישראל על פסח דורות, בדומה לציווי שהם כבר נצטוו קודם מכת בכורות, ושם מופיעה האמירה לבן שאינו יודע לשאול. לאחר מכן, בפרשת "והיה כי יביאך", בני ישראל ממשיכים לעלות בעבודת ה': ה' מודיע לבני ישראל שהם ייכנסו לארץ ישראל, ושם הם יקיימו מצוות נוספות זכר ליציאת מצרים. שם מופיעה שאלת הבן התם.

הסיבה שמשה רבינו חוזר על מצוות פסח דורות שכבר נאמרה, היא שכאשר בני ישראל שמעו את מצוות פסח דורות במצרים, הם לא באמת רצו לשמוע אותה, כי הם לא באמת יכלו להאמין שיש חיים אחרי מצרים (ולכן השאלה שם היא השאלה של הבן הרשע, כאמור). כעת, לאחר שהם יצאו ממצרים, ה' אומר למשה רבינו לעבור לשלב הבא, לצוות את בני ישראל במצוות נוספות זכר ליציאת מצרים, מצוות פדיון בכור ופטר חמור. אבל בני ישראל רק עכשיו יצאו ממצרים, והם 'בהלם', ולא מסוגלים עדיין לשמוע משהו חדש. הם קודם צריכים לקלוט את מה שעבר עליהם, ורק אחר כך יהיה אפשר לצוות אותם במצוות נוספות. לכן אף על פי שה' אמר למשה "קדש לי כל בכור", משה רבינו קודם חזר על מצוות פסח דורות, ורק אחר כך, בפרשה הבאה, פרשת "והיה כי יביאך", הוא ציווה את בני ישראל על פדיון בכור ופטר חמור.

כיוון שבפרשת קדש בני ישראל עדיין לא מסוגלים לשמוע את מצוות פדיון בכור, הם בבחינת הבן שאינו יודע לשאול: כבר יש מצוות, אבל בני ישראל לא יודעים עדיין שיש כזה דבר חיים של עבודת ה', ואי אפשר עדיין לצוות אותם במצוות. בני ישראל יודעים שהם יצאו ממצרים, אבל הם חושבים שהיפך ממצרים זה יציאת מצרים, ולא חושבים שההיפך ממצרים זה "ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו".

לכן משה רבינו מקיים "את פתח לו", ופותח בפרשה אחרת לפני שהוא מצווה אותם את המצוות. משה רבינו קודם אומר להם "בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים". ה' הוציא אותנו ממצרים לא רק כדי שלא נהיה עבדים, אלא בעיקר כי הוא רוצה שנהיה איתו בקשר ונקיים את מצוותיו. רק לאחר שמשה רבינו אומר את זה לבני ישראל, הוא יכול לומר להם את הפרשה הבאה, פרשת "והיה כי יביאך", שהיא היישום של פרשת 'קדש'. בפרשת 'קדש' משה רבינו מלמד את בני ישראל שה' הוציא אותם ממצרים בשביל לקיים מצוות, ולאחר מכן, בפרשת 'והיה כי יביאך' הוא כבר יכול לצוות אותם במצוות בפועל. לאחר מכן, בפרשת

'והיה כי יביאך', בני ישראל כבר כן יכולים ורוצים לדעת מהי עבודת ה', ולכן שם מופיעה שאלת הבן התם "מה זאת".

לאחר ארבעים שנה, כאשר בני ישראל כבר על סף הכניסה לארץ, מופיעה שאלת הבן החכם "מה העדת והחוקים והמשפטים". לבני ישראל יש כבר הרבה מצוות, והסיפור הוא כבר לא רק על יציאת מצרים אלא בעיקר על הכניסה לארץ, ועל קיום המצוות בארץ: "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים... ואותנו הוציא משם למען הביא אתנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבתינו. ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה".

הסדר הגיוני של הבנים בתורה

אם כן, בתחילה בני ישראל היו תחת שיעבוד המצרים ואחר כך יצאו משם; בתחילה בני ישראל היו במצרים ובהמשך התקרבו יותר ויותר לארץ ישראל; בתחילה הם כלל לא יודעים אם יש טעם ליציאה ממצרים, והאם היציאה ממצרים תקדם אותם למשהו טוב יותר, לאחר מכן הם כבר שמחים שהם יצאו ממצרים, אבל לא יודעים שאמור להתפתח מזה קשר עם ה', אחר כך הם כבר מבינים שמיציאת מצרים אמור להתפתח קשר עם ה' והם רוצים את הקשר הזה, ולבסוף, על סף הכניסה לארץ, הם רוצים לחיות בתוך הקשר עם ה' ולהתעצם עם הקשר הזה יותר ויותר. כלומר ארבעת הבנים מסודרים בתורה לפי היציאה מהשיעבוד אל הגאולה, ולפי סדר הדבקות בה' ובמצוותיו.

הסדר של ארבעת הבנים בתורה הוא סדר הגיוני, שקשור מאוד לסיפור אותו אנחנו מספרים בליל הסדר – יציאה משיעבוד לגאולה, והתקרבות לעבודת ה'. בשבוע הבא נראה, בעזרת ה', למה בכל זאת בהגדה ארבעת הבנים מסודרים בסדר אחר.

שבת שלום!

בית 'עוד יוסף חי'

